

Yeni CHP'nin yeni anayasa vizyonu

Dr. Burak Çelik

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi

21. Yüzyılın Anayasası / Çağdaş bir anayasaya doğru

2010 yılının ilk günlerinde İçişleri Bakanı **Beşir Atalay**, “önümüzdeki seçim bir anayasa seçimi olacak” demişti (Radikal, 16 Ocak 2010). 2011 seçimlerine birkaç gün kala, seçim sürecinin, partilerin yeni anayasa konusundaki temel yaklaşımlarının tartışıldığı bir zeminde ilerlediğini söylemek biraz güç. Bu sürece esas olarak kaset skandalları, çılgın projeler ve Başbakanın dizginlenemez öfkesi ile iş dünyasından basına kendisini eleştiren her kesimin bir biçimde payını aldığı “uyarıları” damgasını vurdu. Anayasa ise, daha çok partilerin seçim bildirgelerinde değinilen ve fazlaca ayrıntıya girilmeden geçilen bir konu olarak kaldı. Bu bildirgeleri karşılaştırmalı olarak inceleyen Doç. Dr. **Levent Gönenç**'in de belirttiği gibi, bu metinlerin başlıca özelliği “yol haritası”nı değil, ama “niyet beyanı”nı ortaya koyan belgeler olmalarıydı (TEPAV Politika Notu, Mayıs 2011). Bu konudaki tek farklı yaklaşım **CHP**'den geldi. CHP, biraz geç kalmış da olsa, “Anayasa Vizyonu” adını verdiği belgeyi kamuya açıkladı.

“Kadın Dili ve Dokunuşu”

CHP içinde oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlanan Anayasa Vizyonu, 8 Haziran Çarşamba günü sivil toplum temsilcileriyle tartışıldı. Söz konusu toplantının en dikkate değer yanlarından biri, **AKP** hükümetinin, seçime birkaç gün kala bir kanun hükmünde kararname ile Bakanlar Kurulunun yapısını değiştirip “Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı”nı kaldırdığı gün, CHP'nin anayasa raporunun üç kadın tarafından sunulmasıydı. CHP Anayasa Hazırlık Komisyonunda yer alan Parti Meclisi üyeleri ve milletvekili adayları Prof. Dr. **Binnaz Toprak** ve **Gülseren Onanç** ile Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. **Bertil Emrah Oder**, CHP'nin anayasa konusundaki temel yaklaşımını anlatmak üzere kürsüde bulunan adlardı. Zaten Gülseren Onanç da, kendi çalışmalarının başlıca özelliğinin ve Türkiye’de şimdiye dek yapılmış anayasa çalışmalarından en büyük farkının, anayasanın sözüne ve özüne yansıtılması hedeflenen “kadın dili ve dokunuşu” olduğunu söyledi.

“Bir Müzakere Belgesi”

Anayasa Vizyonu hakkında kısa bir sunuş yapan Prof. Dr. Bertil Emrah Oder, çağdaş anayasacılığın “süreç anayasacılığı” olduğuna değindi ve demokratik, katılımcı bir süreç izlenerek yapılan anayasanın içeriğinin de demokratik ve çoğulcu olacağını düşünlüğünü kaydetti. Oder, bu yaklaşıma koşut olarak, hazırladıkları Anayasa Vizyonunun da bir anayasa taslağı değil, ama bir “politika dokümanı ya da bir müzakere belgesi” olduğunun altını çizdi. Bu

anlamda, bunun tamamlanmamış bir çalışma olduğunu, bu belgenin içeriğinin ve burada benimsenen ilke ve esasların çeşitli katkılarla zenginleşeceğini belirtti.

“10 Başlıkta Anayasa Vizyonu”

CHP'nin Anayasa Vizyonu, 10 temel başlıkta toplanmış. Bu 10 başlık altındaki her öneriyi burada ayrıntılı biçimde ele almaya olanak yok elbette. Bununla birlikte, her bölümdeki dikkat çekici kimi hususlara kısaca da olsa değinmekte yarar olabilir.

1. Anayasa Yapım Yöntemi

TBMM'de çoğunluğa sahip partinin anayasa hazırlayıp (ya da hazırlatıp), onu referanduma sunarak demokratik meşruiyete kavuşturma çabasının ve aynı partinin, anayasa yapım sürecini farklı araç ve yöntemler ile denetim altında tutmasının çoğulcu, katılımcı ve çağdaş anayasa yapım süreçleri ile bağdaşmadığı belirtiliyor. Bu nedenle CHP, yeni anayasanın, barajsız seçimle oluşacak ve yalnızca anayasa yapımıyla görevli olacak bir “Anayasa Meclisi” tarafından yapılmasını ve söz konusu Meclise sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, öğretim üyeleri ile öğrencilerin temsilini sağlamak üzere üniversitelerin “kurumsal olarak ve güvenceli biçimde” katılımlarının da sağlanmasını öneriyor.

2. Başlangıç

Türkiye'nin dil, din, ırk ve etnik köken bakımından çeşitliliğe ve zenginliğe sahip olduğu; anayasanın başlangıç metninin bu çeşitliliğin zenginlik olduğunu dikkate alarak, yurttaşlığın hak ve özgürlüklere dayalı ve insan onurunu öne çıkaran hukuksal bir bağ olduğunu ve “tasada ve kıvançta ortaklık” ile “bir arada yaşama arzusu”na dayalı ulus anlayışını vurgulaması gerektiği belirtiliyor. Bu çerçevede, “Yurttaşlık hukuksal bağını, Cumhuriyetin hak eşitliği ve özgürlüklere dayanan bir arada yaşama arzusu olarak gören ve ondan güç alan Türkiye Cumhuriyeti halkı, bu Anayasayı yapmıştır” şeklinde bir ifadenin başlangıç metninde yer alabileceği önerisi getiriliyor.

Başlangıç metninde ayrıca, “toplumsal ve siyasal şiddeti önleme, barış içinde bir arada yaşama, toplumsal cinsiyet eşitliği, bölgelerarası eşitsizliği de giderecek adil toplumsal kalkınma, tarihsel ve kültürel varlıklarının korunması ve sürdürülebilir çevre” gibi temel ve güncel kavramlara yer verilmesi öneriliyor.

3. Cumhuriyetin Nitelikleri

Cumhuriyetin niteliklerinin, öz bakımından “laik, demokratik, sosyal, insan haklarına dayanan bir hukuk devleti” olarak korunması ve pekiştirilmesi gerektiği belirtiliyor.

4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Özgürlükler

Bu bölüm, “kadın dili ve dokunuşu”nun en açık biçimde gözlenebildiği başlıklardan birini oluşturuyor. Anayasanın, cinsiyetçi tutumların ortadan kaldırılmasına ilişkin özel hükümler içermesi; kadın-erkek eşitliği konusunda, atama ve seçimle üstlenilen kamusal görevlerde “eşit

temsil (denklik) ilkesinin” anayasaya girmesi; anayasada, toplumsal cinsiyeti ve özellikle kadınlara duyarlı bütçeyi esas alan çağdaş uygulamaları zorunlu kılan bir hükme yer verilmesi, bu konuda geliştirilen başlıca öneriler arasında.

Bu başlık altında dikkat çeken diğer öneriler de şöyle sıralanabilir:

Ayrımcılık yasağına anayasada açıkça yer verilmesi ve mevcut anayasada sayılan ayrımcılık nedenlerinin yanına “yaş, etnik ya da sosyal köken, cinsel yönelim, engellilik ve benzeri nedenlere dayalı ayrımcılığın” da eklenmesi; değişik din ve mezheplere mensup yurttaşların tüm haklarının güvence altına alınması; “ibadethane statüsünün tanınması” konusunun anayasada düzenlenmesi ve bu konuda, “nesnel ölçütler ve ilkelerin dinsel çoğulculuğa uygun olarak” öncelikle anayasada saptanması; Diyanet İşleri Başkanlığı’nın inanç çoğulculuğu gözetilerek yeniden yapılandırılması; din kültürü ve ahlak bilgisi derslerini zorunlu sayan anayasa maddesinin değiştirilmesi ve bu derslerin isteğe bağlı olarak düzenlenmesi; anayasada Türkçenin resmi dil olarak korunması, bununla birlikte, devlet okullarında “anadilin öğretilmesi” olanağının tanınması; “devlet ile birey arasındaki hukuksal bağı” ifade eden ve dine, dile, ırka ya da etnik kökene gönderme yapmayan bir yurttaşlık anlayışının, başlangıç metni dışında, bir siyasal hak olarak anayasada yer alması; askerlik hizmetinin kamu hizmeti olarak yapılmasını sağlayacak anayasal hükmün benimsenmesi ve vicdani nedenlerle askerlik hizmeti yapmak istemeyen yurttaşlara bu hakkın tanınması; çevre hakkının, çevreye ilişkin kararlar hakkında bilgi edinme ve bu kararlara katılım hakkını da içerecek biçimde düzenlenmesi.

5. Çoğulculuk

Bu bölümde çoğulculuğu sağlayacak ve güvence altına alacak kimi öneriler getirilmiş. Öncelikle, anayasada siyasal partilere ilişkin hükümlerin yeniden düzenlenmesi; siyasal parti kapatma nedenlerinin Venedik Komisyonu ölçütleri ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihadı ışığında ele alınması; parti kapatmanın son seçenek olduğu kademeli bir yaptırım sistemine geçilmesi; ihtar, para cezası ya da mali yardımdan kesinti, partinin seçimlere girmesinin yasaklanması, partinin yöneticilerine yönelik siyasal yasaklar gibi seçenek yaptırımların getirilmesi öneriliyor. Anayasa yapım sürecinde, yeni bir Siyasal Partiler Kanunu yapılmasının, seçim barajının % 5’i kesinlikle aşmayacak bir biçimde belirlenmesinin ve Siyasal Etik Kanununun kabul edilmesinin de temel öncelikler arasında yer aldığı belirtiliyor.

YÖK’ün kaldırılması, Milli Güvenlik Kurulunun anayasal bir kurum olmaktan çıkarılması, özerk bir kuruluş olarak Eşitlik Kurulunun yaşama geçirilmesi de bu bölümde öne çıkan diğer öneriler arasında.

6. Katılımcılık

STK’ların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sosyal taraflar ile üniversitelerin yasa yapım süreçlerine katılımı için gerekli anayasa ve TBMM İçtüzüğü hükümlerinin benimsenmesi ve yasaların gerekçelerine bu kurum ve kuruluşların görüşlerinin eklenmesi, bu başlık altındaki en dikkat çekici önerilerden biri.

7. Parlamenter Sistem (Yasama-Yürütme Dengesi)

Hükümet sistemi tartışmasında CHP tavrını açıkça parlamenter sistemden yana koyuyor. Cumhurbaşkanının, devlet başkanının klasik parlamenter sistemdeki yerine uygun olarak, tek başına işlem yapma yetkisi ile donatılmamış, sembolik bir anayasal statüye kavuşturulması öneriliyor. Öte yandan yasama ile ilgili olarak da, yasama dokunulmazlığının sınırlanması ve tutuklama, gözaltı gibi milletvekilliği görevini sürdürmeye engel tedbirler dışında, yargılamaya izin verilmesi; düşünce ve oylara özgü olan, yasama sorumsuzluğunun ise mutlak biçimde korunmaya devam edilmesi önerisi getiriliyor.

8. Yerel Yönetim Reformu

Tüm Türkiye’yi kapsayacak bir yerel yönetim reformunun zorunlu olduğuna değinilen bu bölümdeki en dikkat çekici öneriler arasında, (nükleer santraller ya da HES’lerin kurulması gibi) yereli ve bölge halkını ilgilendiren konu ve kararlarda itiraz edici referandumun (“halkın vetosu”) benimsenmesi de var.

9. Sosyal Devlet ve Ekonomik Alan

Anayasa Vizyonunun en uzun ve ayrıntılı bölümlerinden birini de bu başlık oluşturuyor. Bu durum, tıpkı özgürlükler alanı gibi sosyal alana da özel bir önem verildiğini gösteriyor. Zaten metinde de, CHP’nin sosyal devletin bir gereği olarak “sosyal yurttaşlığı” benimsediği; anayasada, sosyal ve ekonomik haklarla ilgili olarak, “bu hakların insan onuruna uygun asgari standartlarını hayata geçirmenin” devletin öncelikleri arasında düzenlenmesi ve anayasanın, “yoksulluğun ortadan kaldırılması” ve “tam istihdam” hedefini içermesi gerektiği belirtiliyor. Sosyal haklara aykırı uygulamaların, “sosyal damping” çerçevesinde haksız rekabetin bir unsuru olarak tanımlanması ve devletin temel amaç ve görevleri arasında “ev içi şiddetin önlenmesi görevinin” de yer alması da bu bölümdeki dikkat çekici öneriler arasında. Yine bu bölümde, anayasada düzenlenmesi önerilen kapsamlı bir sosyal ve ekonomik haklar kataloguna da yer verilmiş.

10. Yargı Reformu

Yargı da Anayasa Vizyonunda ayrıntılı olarak ele alınmış konulardan biri. Bu durum, kuşkusuz, bağımsız ve tarafsız bir yargının tüm metinde ortaya konan çoğulculuk, katılımcılık, eşitlik ve özgürlük gibi değerlerin başlıca güvencesi olmasından kaynaklanıyor. Bu başlık altında dile getirilen temel önerileri şöyle sıralamak olanaklı: Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yargı ve yargıç bağımsızlığıyla bağdaşacak biçimde, liyakate uygun olarak yeniden yapılandırılması; üniversitelere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, ayrı ayrı kurulması önerilen Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu’na, Yüksek Seçim Kurulu’na (YSK), bağımsız idari otoritelere, kurulması önerilen Eşitlik Kurumuna ve RTÜK’e kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda Anayasa Mahkemesi’nde dava açma hakkının tanınması; yargıç ve savcılarının yükselmesine ilişkin nesnel esaslara anayasada yer verilmesi; Askeri Yargıtayın kaldırılması; “doğal yargıç” ilkesinin benimsenmesi ve bu ilkeyle bağdaşmayacak biçimde “özel yetkili mahkemeler”in kurulamayacağını öngörülmesi; savunma mesleğinin mesleki örgütlenmesi olan baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin de anayasanın yargı bölümünde düzenlenmesi; adil yargılanma hakkı bağlamında “bağımsız savunma”, “savunma hakkının şüpheliye hatırlatılması” ve “güçsüz kesimlerin adalete erişimi için adli

yardım hakkı”nın güvence altına alınması; olağanüstü dönem kanun hükmünde kararnamelerine, Yüksek Seçim Kurulu, Yüksek Askeri Şura, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yolunun açılması.

Yeni CHP'nin En Somut Göstergesi

CHP'nin anayasa konusundaki temel yaklaşımını ortaya koyan bu “müzakere belgesi”, daha önce açıklanan Sivil Toplum ve Özgürlükçü Demokrasi raporlarıyla birlikte, “Yeni CHP”nin yalnızca seçimlere yönelik bir taktik ve söylemden ibaret olmadığı yönündeki kanıyı destekleyen en somut göstergelerden biri. Anayasa Vizyonu, gerek yöntem gerekse içerik açısından getirdiği önerilerle, Türkiye'nin 2007'den beri yaşamakta olduğu anayasacılık pratiğinden bütünüyle farklı bir anlayışı ortaya koyuyor. Bu belgede ortaya konan perspektifin başta CHP tabanı olmak üzere Türkiye toplumu tarafından benimsenip benimsenmeyeceğini ise elbette zaman gösterecek.

10.06.2011 - T24.com.tr